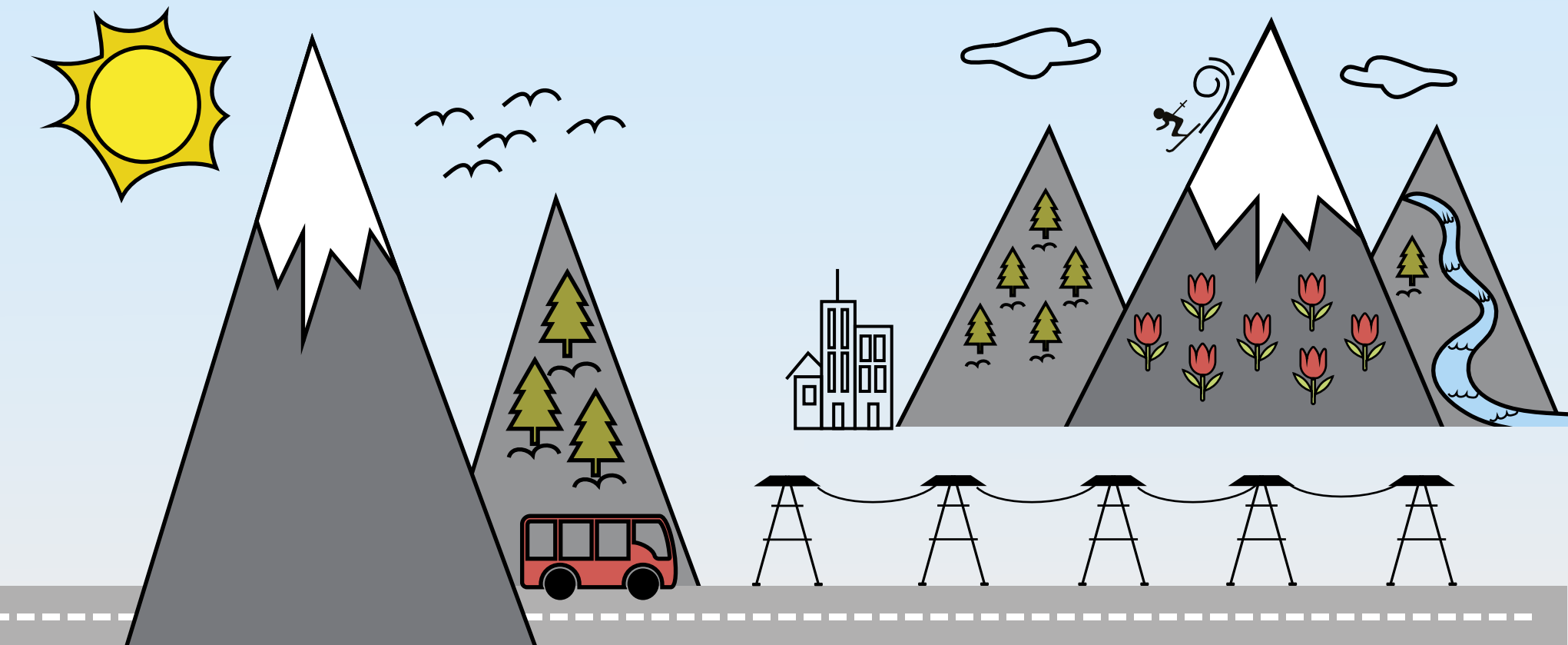

Ҳифзи табиати кӯҳҳои Осиёи Марказӣ

- Ёддошт ва дастурамалҳо барои
- таҳиягарон, татбиқкунандагон ва назирони
- ҷамъиятии лоиҳаҳои инфрасохторӣ

Ҳифзи табиати кӯҳҳои Осиёи Марказӣ, 2021

Аз ҷониби Шабкаи экологии Zoi (www.zoinet.org) бо дастгирии фонди CEPF (www.cepf.net) омода карда шудааст.

Концепсияҳо: Виктор Новиков, Фирӯза Илларионова

Мураттибон: Каныбек Исабаев, Гамал Соронкулов, Айгерим Абдужапарова

Тасвирҳо: Руслан Валитов

Тарҳрезӣ: Ярослав Тартыков

Мураттибон умедворанд, ки иттиҳодияҳои ҷамъиятии экологӣ, гурӯҳҳои ташаббускори шаҳрвандон ва созмонҳои кишварҳои Осиёи Марказӣ аз маводи ин нашрия дар кори худ истифода мекунанд. Ҳамаи маълумотҳо интихобӣ ва дар шакли соддакардашуда пешниҳод карда шудааст.

Ба хотираи ёди мубораки

**Сафаров
Нейматулло
Махмадуллоевич**

1944-2021

22 августи соли 2021 Сафаров Нейматулло Махмадуллоевич, олими-биологи машҳури тоҷик, доктори илмҳои биологӣ, Ҳамоҳангсози Конвенсияи гуногунии биологӣ, роҳбари ботаҷриба ва ходими шоистаи Тоҷикистон даргузаштанд. Ӯ шахси ростқавл, пурэнерҷӣ, ҷаззоб ва мутахассиси барҷастаи соҳаи худ буд, ки 40 соли умри худро ба ҳифз ва омӯзиши олами ҳайвонот бахшидааст.

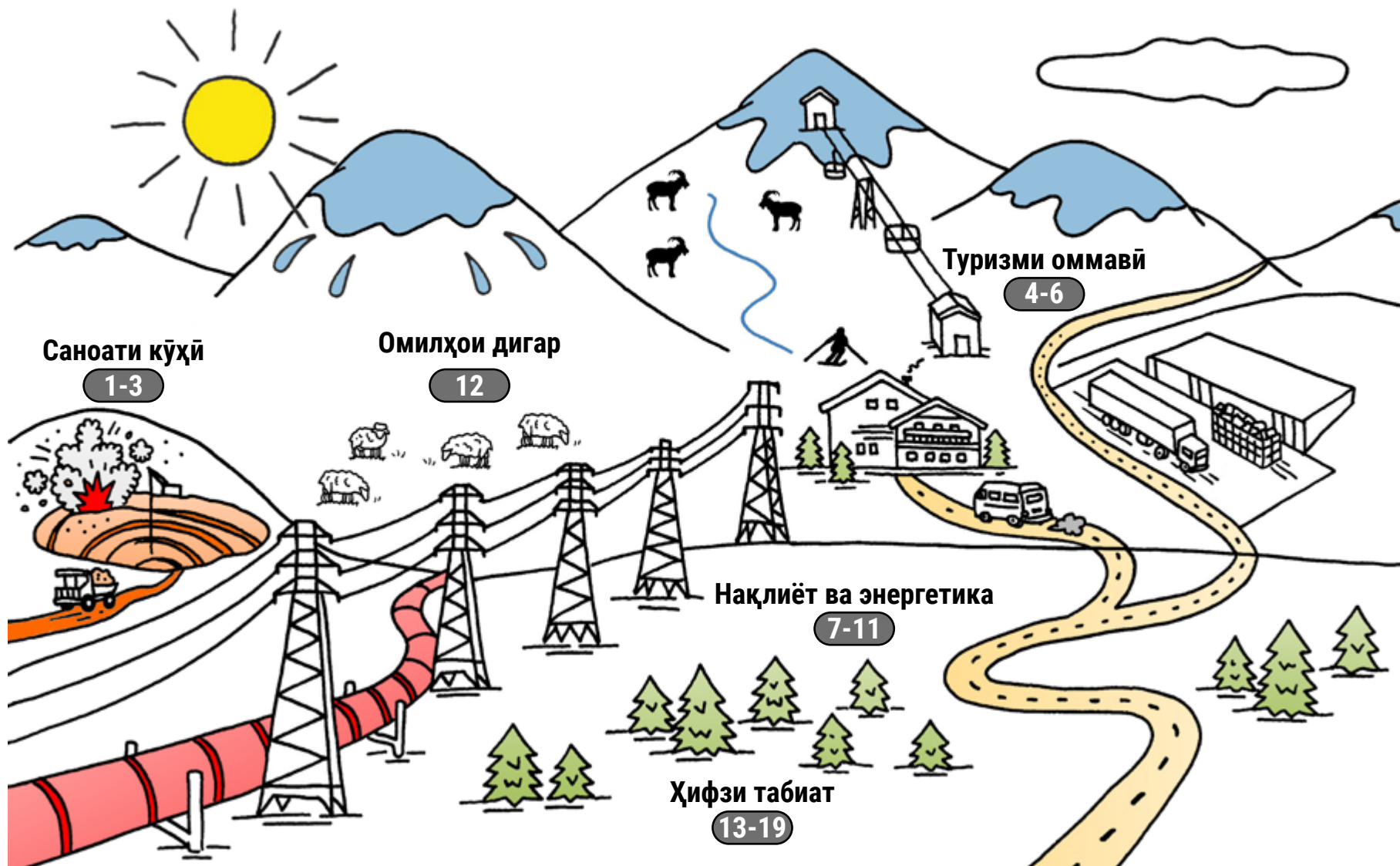
Таҳти роҳбарии ӯ, нақшаҳои муҳими экологии Тоҷикистон таҳия карда шуданд, аз ҷумла Маркази миллии гуногунии биологӣ ва бехатарии биологӣ таъсис дода шуд, корҳои барҷаста дар самти харитасозии захираҳои табиӣ ва минтақаҳои калидии гуногунии биологӣ иҷро гардиданд, маҳзани маълумотҳои экологӣ таҳия карда шуд, шабакаи ҳудудҳои табиӣ муҳофизатшаванда рушд кард, лоиҳаҳои бузурги байналмилалӣ оид ба гуногунии биологӣ ташаббускорӣ ва амалӣ карда шуданд, ки ин ҳама баҳри нигоҳдории намудҳои нодири зери хатари нобудшавӣ қарордоштаи олами ҳайвонот ва наботот саҳми босазои худро гузошт.

Сафаров Нейматулло дар Осиёи Миёна ва дар марказҳои донишҳои ҷаҳонӣ бо ҳамкасбон — олимон, сиёсатмадорон, ходимони ҷамъиятӣ муносибатҳои нек барқарор ва мустаҳкам намуд. Саҳми илмӣ ҷамъиятии ӯ бо мо боқӣ мемонад ва аз ҷониби шогирдон, ҳамкорон ва наздиконаш рушд хоҳад кард.

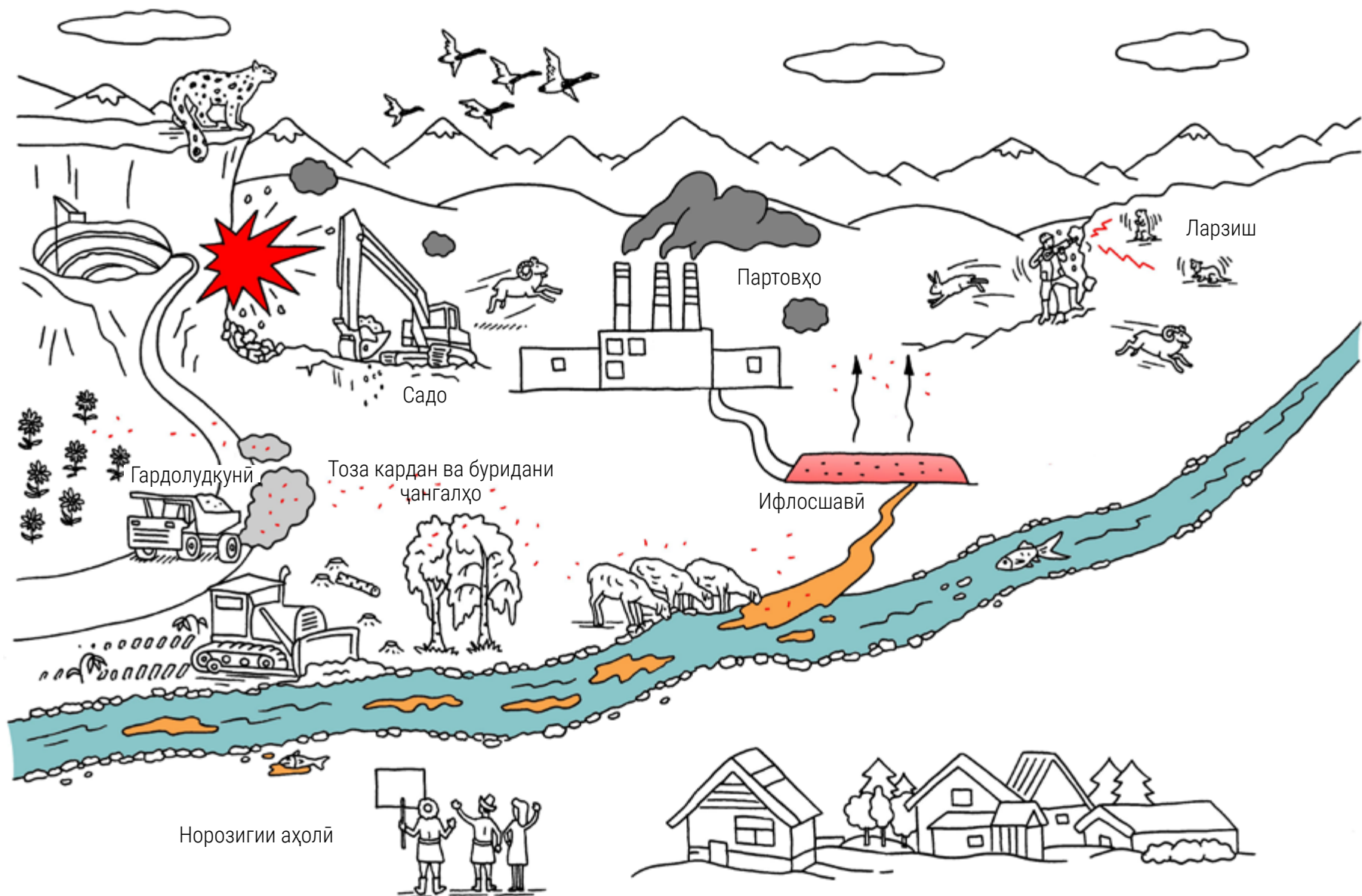
Хотираи шод ба олим. Кори ӯ давом ёфта истодааст.

Ҳифзи табиати кӯҳҳои Осиёи Марказӣ

МУНДАРИҶА

Истихроҷи маъдан ва табиат: мушкилоти асосӣ

Истихроҷи маъдан: таъсири экологӣ ва оқибатҳо

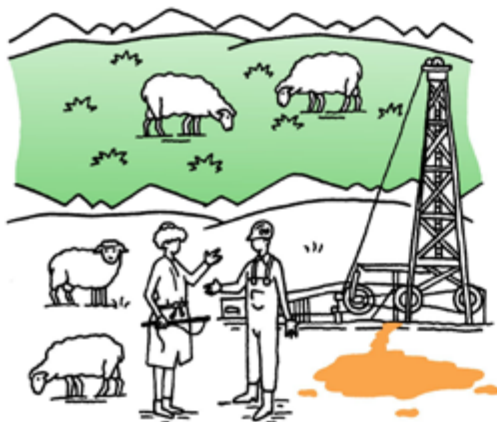
Тарқишҳо ва ларзиш

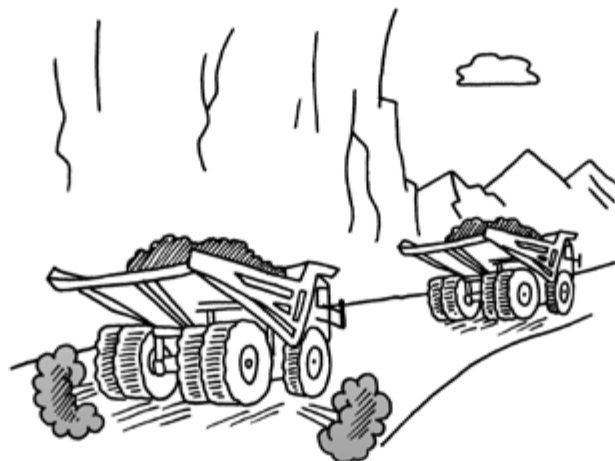
Партовҳои навҳои ҳолӣ ва партовҳо

Партовҳо ба атмосфера, ихроҷи обҳои ифлос

Ҳаробшавӣ ва ифлосшавии чарогоҳҳо

Чанг ва садо аз техника

Таъсири тағирёбии иқлим ва офатҳои табиӣ ба
беҳатарию нигоҳдории партовҳо

Истихроҷи маъдан ва табиат: роҳҳои ҳалли масъала

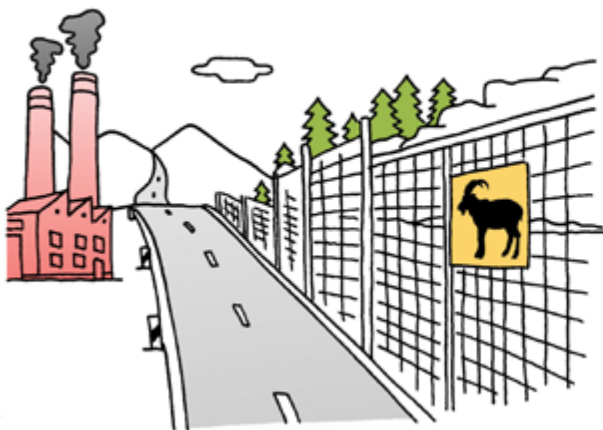
Чалби ширкатҳо ба мониторинг ва чораҳои ҳифзи олами ҳайвонот.

Мониторинги мунтазами экологӣ дар мавзёҳои саноатӣ.

Баназаргирии фикри аҳолии маҳаллӣ ва пешниҳодоти ташкилотҳои ҷамъиятӣ дар бобати муҳофизати табиат.

Насби деворҳои майдони саноатӣ ва пешгирии истифодабарии минтақаҳои табиӣ муҳофизатшаванда.

Сарпарастии тadbирҳо ва лоиҳаҳои маҳаллӣ оид ба омӯзиш ва ҳифзи намудҳо ва беҳтар намудани вазъии экологӣ.

Барқароркунии (рекултивация) табиат баъди ба охир расидани корҳои саноатӣ.

Туризми оммавӣ ва табиат: мушкилоти асосӣ

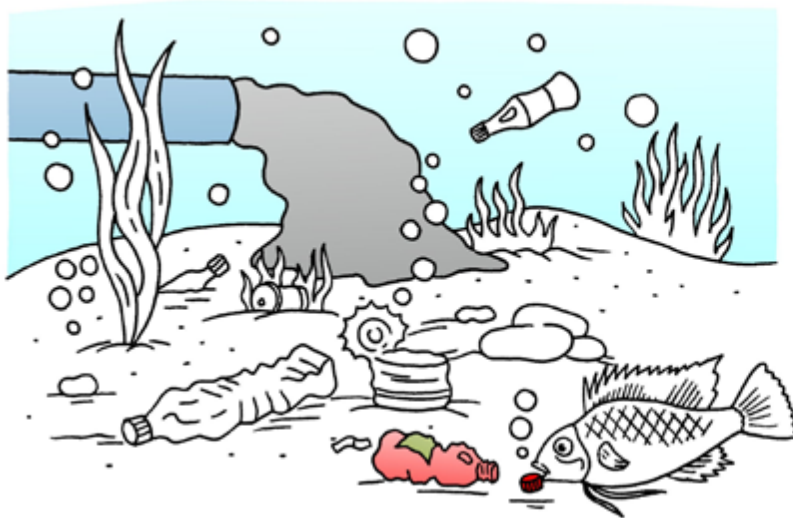
Туризми оммавӣ: таъсир ва оқибатҳои экологӣ

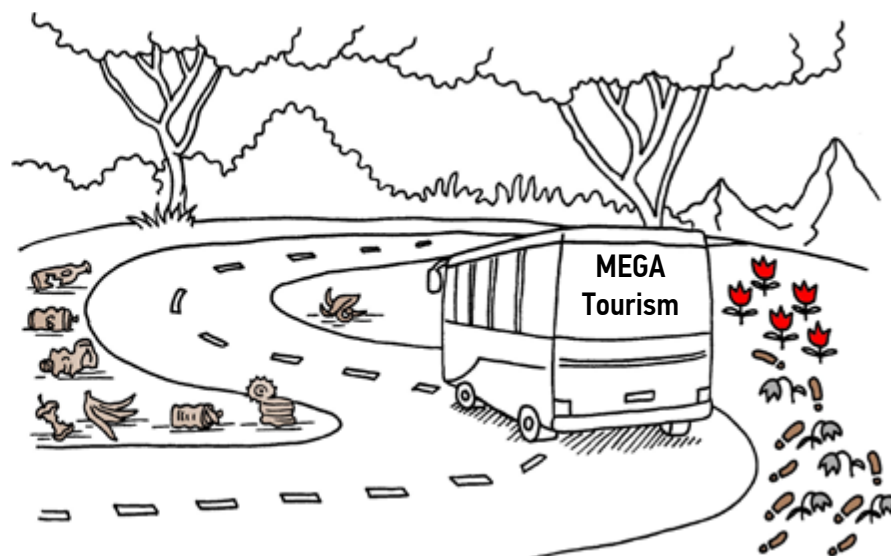
Хавфи сар задани сӯхтори ҷангалзорҳо.
Халадор кардани ҳифзи ғорҳо.

Шикори ғайриқонунии ҳайвоноти ваҳшӣ.
Ҷамъовариҳои беназорати
растанҳои нодир.

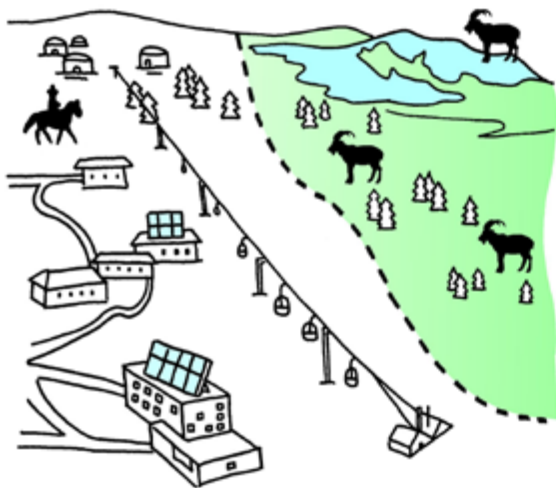

Ҷамъшавии партовҳо ва ифлосӣ дар
ҷойҳои фароғати оммавӣ.

Фишори аз ҳад зиёди сайёҳон ба боғҳои табиӣ ва
минтақаҳои истироҳатӣ.

Туризми оммавӣ ва табиат: роҳҳои ҳалли он

Пешгирии истифодаи минтақаҳои табиӣ бо ҳолати (режими) қатъии муҳофизат.

Банақшагирии минтақаҳои сайёҳӣ бо назардошти таъсири эҳтимолии онҳо ба намудҳои нодир ва осебпазирӣ ҳайвонот ва наботот.

Маҳдудиятҳо ва назорат аз болои ҷамъовариӣ растаниҳои нодир аз ҷониби сайёҳон ва сокинон.

Истифодаи стандартҳои баланди экологӣ, ҷамъовариӣ алоҳидаи партовҳо ва манбаъҳои барқароршавандаи энергия дар марказҳои сайёҳӣ.

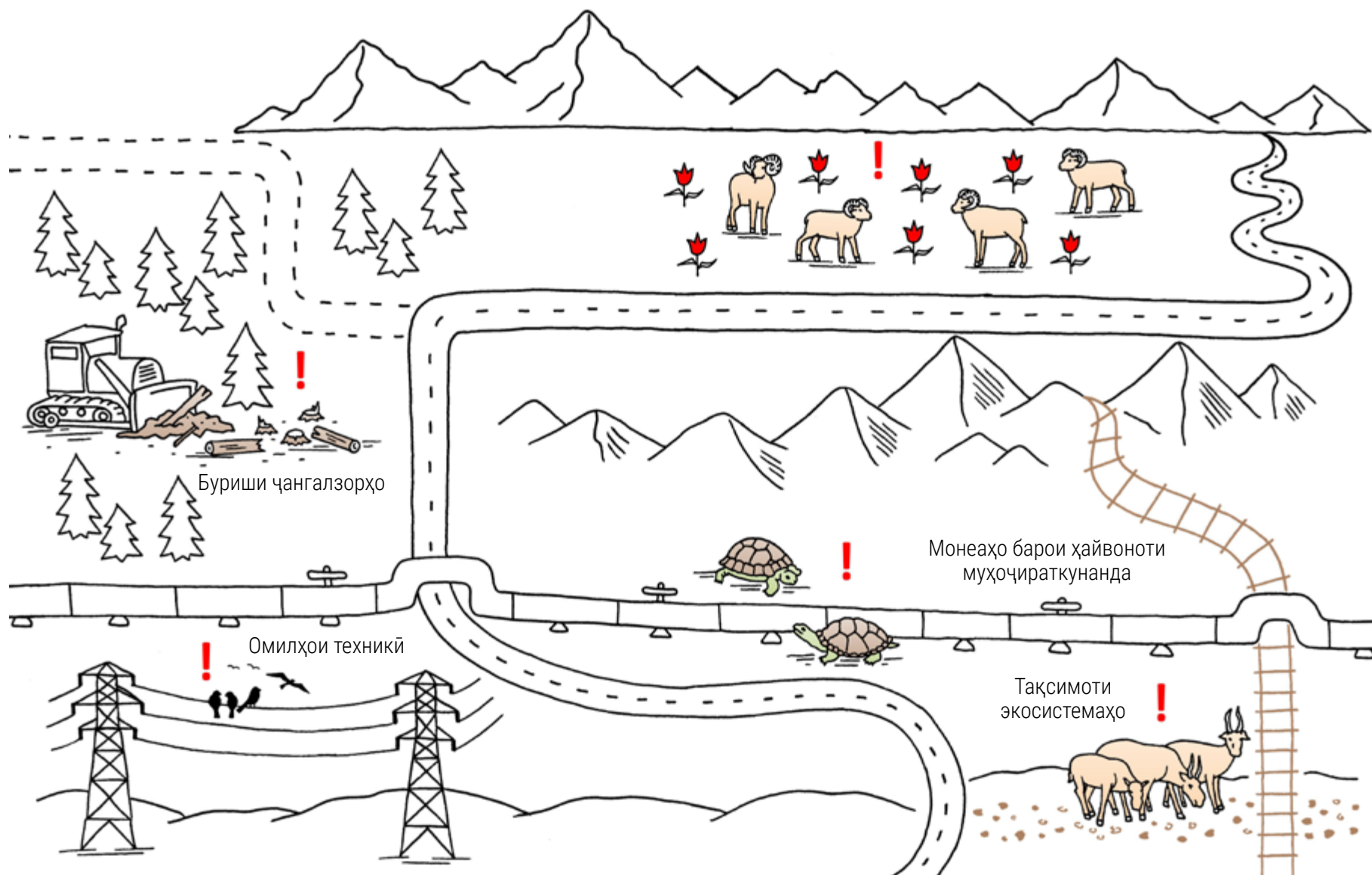

Гузaronидани арзёбии экологӣ дар минтақаҳои рушди сайёҳии оммавӣ.

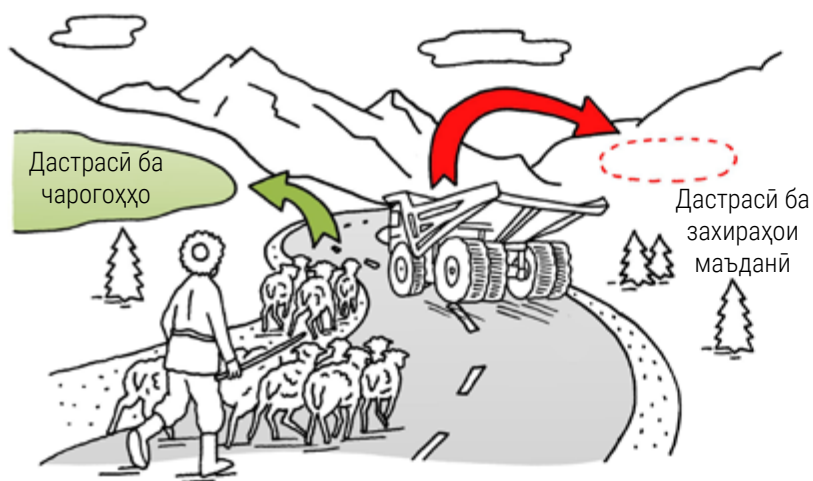

Манъ кардани ҷангалзорҳои пурариш ва маҳдудиятҳои рушди олами ҳайвонот бо мақсади сайёҳӣ.

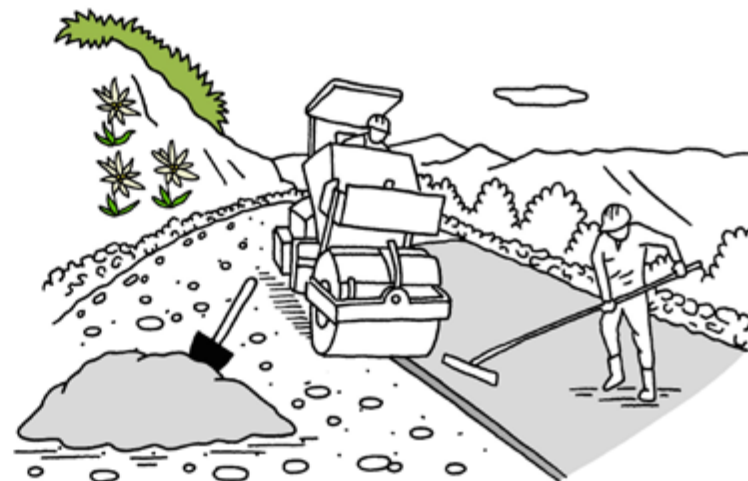
Инфрасохтори нақлиётию-энергетикӣ ва табиат: мушкилоти асосӣ

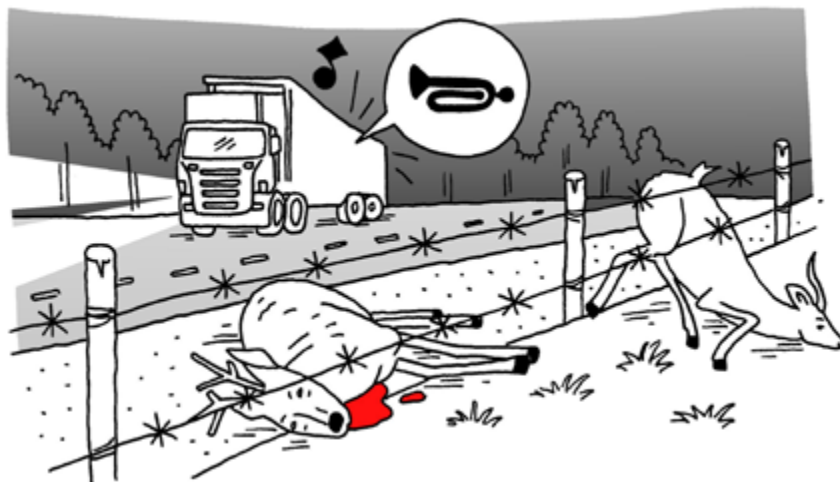
Роҳҳо: Таъсири экологӣ ва оқибатҳо

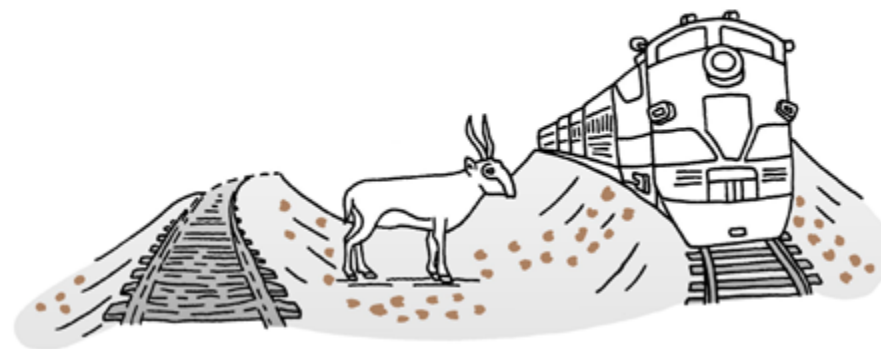
Рушди роҳҳо аҳамияти бузурги иҷтимоӣ ва иқтисодӣ дорад. Онҳо дастрасии одамон ва ширкатҳоро ба захираҳои табиӣ осон мекунад.

Сохтмони роҳ метавонад ба намудҳои нодир ва осебазири растаниҳо ва ҳайвонот таъсир расонад.

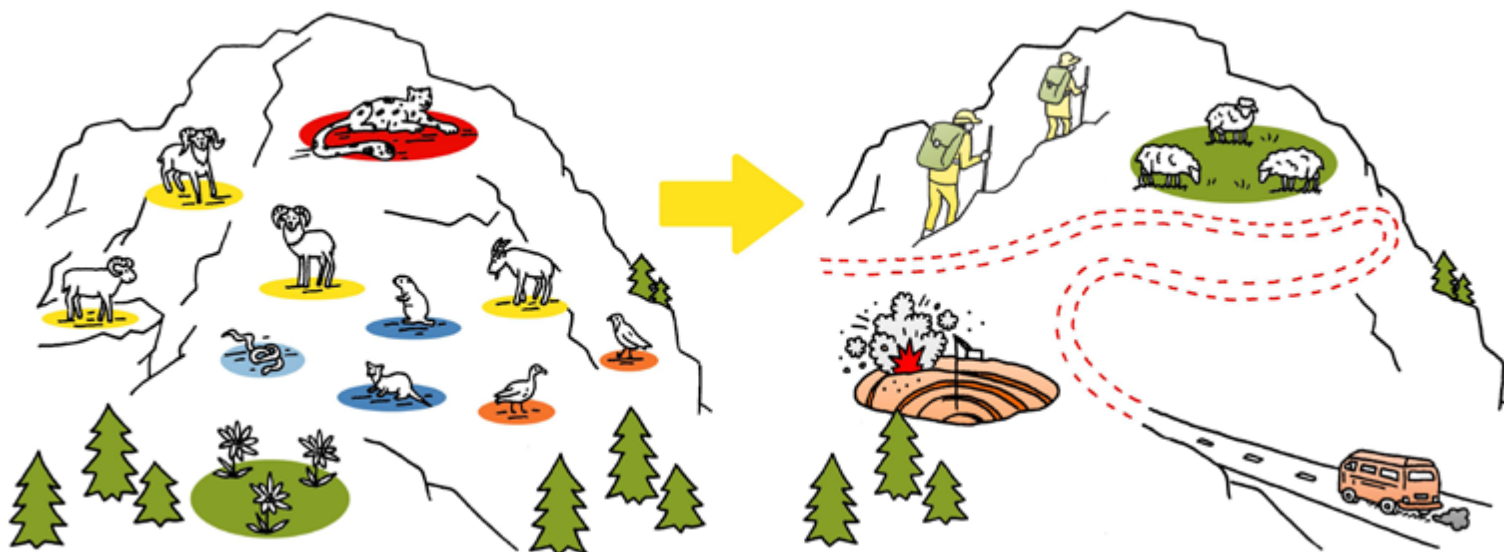

Роҳҳои серҳаракати нақлиёт ба намудҳои муҳоҷираткунанда таъсири манфӣ мерасонанд.

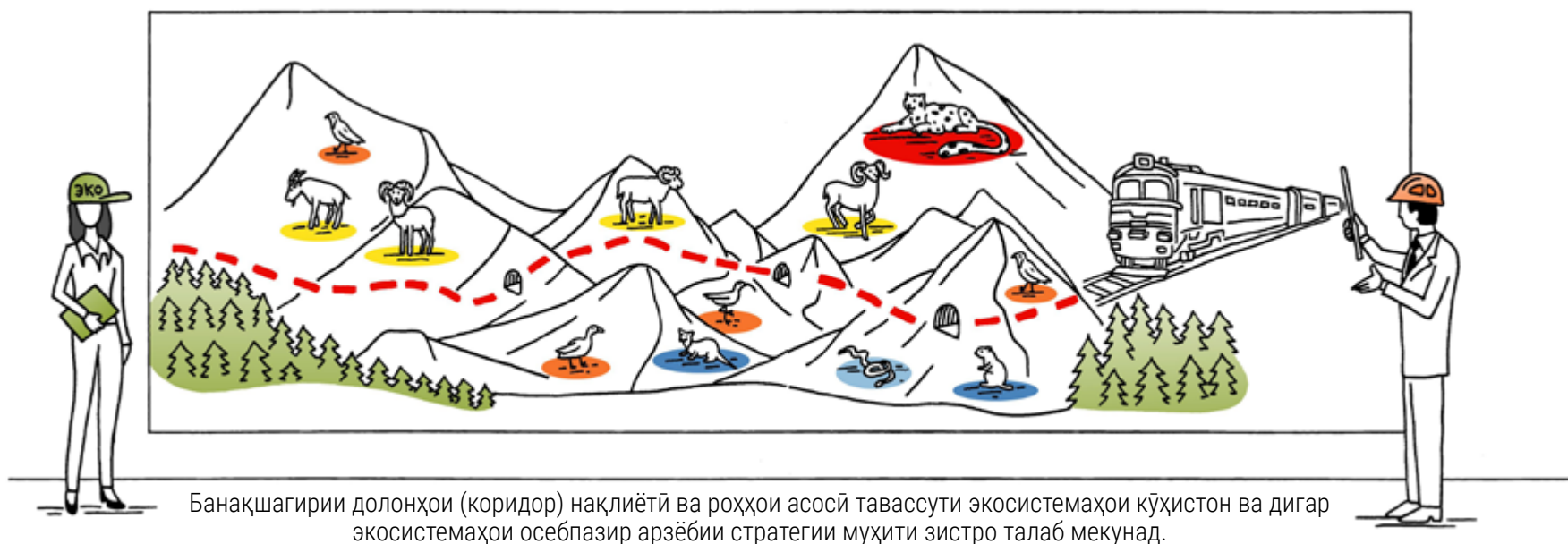
Сохтмон ва зиёд намудани шабакаҳои роҳҳои оҳан ва гузаргоҳҳои нақлиётӣ бе назардошти ҳисоби тадбирҳои экологӣ ба камшавии макони зисти намудҳои муҳоҷираткунанда оварда мерасонад.

Арзёбии стратегии муҳити зист

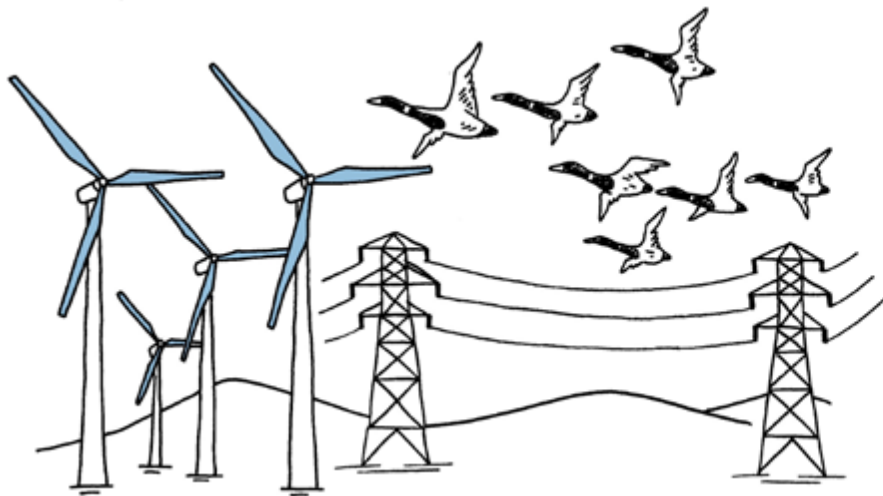
Табиат то рушди роҳҳои асосӣ ...

... ва пас аз сохтани онҳо.

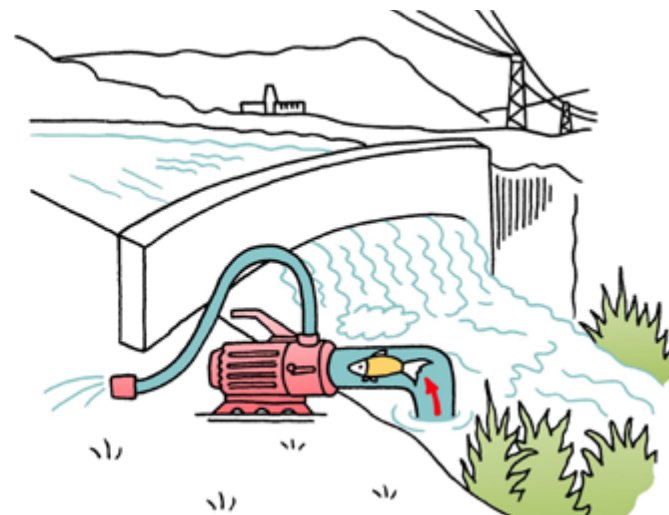

Банақшагирии долонҳои (коридор) нақлиётӣ ва роҳҳои асосӣ тавассути экосистемаҳои кӯҳистон ва дигар экосистемаҳои осебпазир арзёбии стратегии муҳити зистро талаб мекунад.

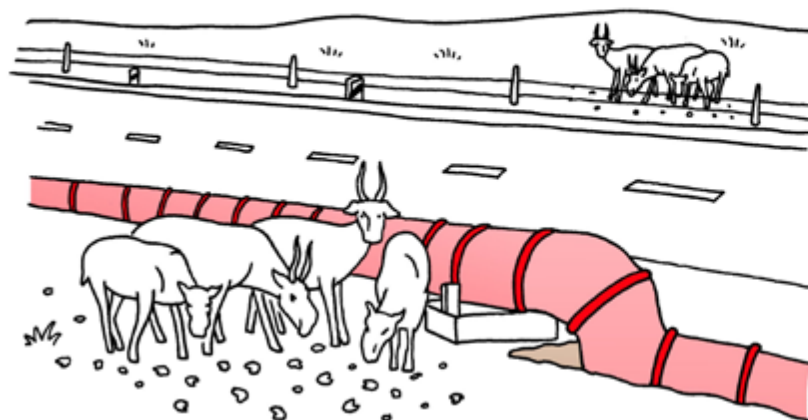
Энергетика: таъсири экологӣ ва оқибатҳо

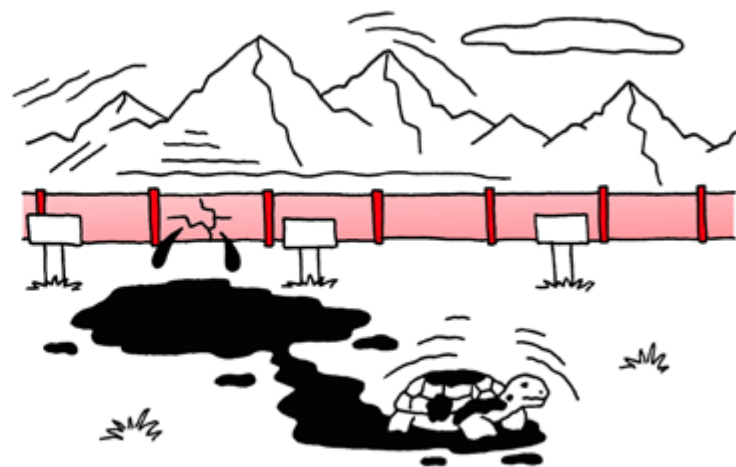
Объектҳои азими энергетикӣ сабз метавонанд ба табиат таъсир расонанд ва арзёбии экологиро (АТЭ) талаб мекунанд.

Рушди инфрасохтори энергетикӣ метавонад ба намудҳои беҳамто ва осебпазир ва макони зисти онҳо таъсир расонад.

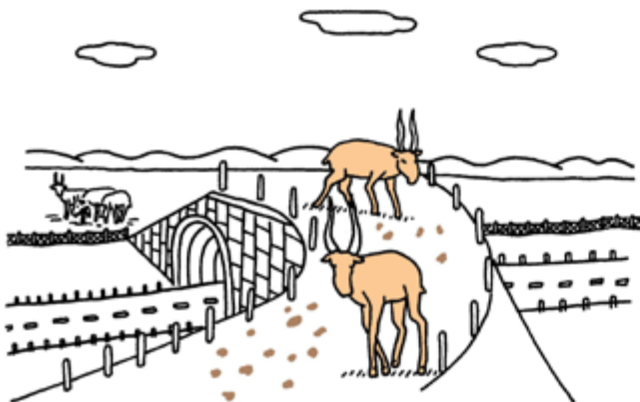

Қубурҳои обгузар дар якҷоягӣ бо роҳҳо ва деворҳо метавонанд имкониятҳо ва роҳҳои муҳоҷирати ҳайвонотро маҳдуд кунанд.

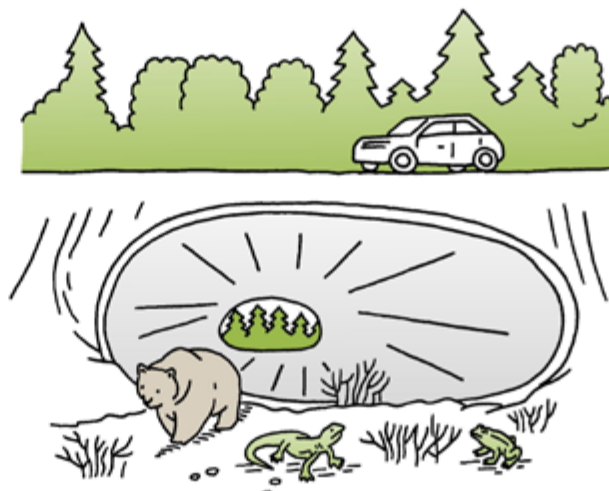

Садамаҳо ва ихроҷи энергия метавонад ба ҳайвоноти ваҳшӣ ва намудҳои осебпазир зарар расонад.

Нақлиёт, энергетика ва табиат: ҳалли онҳо

Роҳҳои гузариш ба намудҳои муҳоҷираткунанда аз болои инфрасохтор.

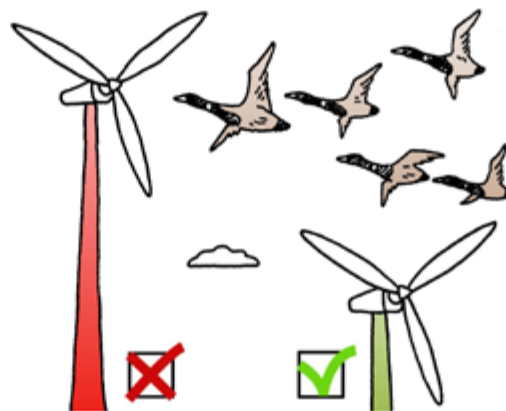
Роҳҳои гузариш ба намудҳои муҳоҷираткунанда дар зери инфрасохтор.

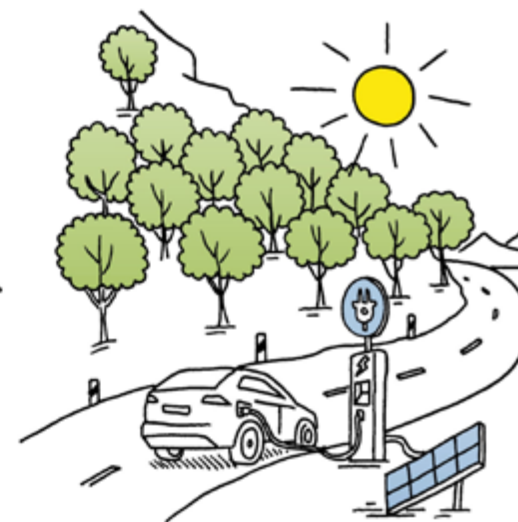
Аломатҳои огоҳкунанда барои ронандагон ва танзими ҳаракати шабонаи нақлиёт.

Баҳисобгирии хусусиятҳои экологии намудҳо ва минтақаҳо ҳангоми сохтмони инфрасохтор.

Роҳҳои ҳалли техникӣ оид ба коҳиш додани таъсир: андозаҳо, сохтор ва тарроҳӣ.

Роҳҳои ҳалл дар асоси табиат ва баланд бардоштани вазъи экологии нақлиёт ва энергетика.

Дигар омилҳое, ки ба олами ҳайвонот таъсир мерасонанд

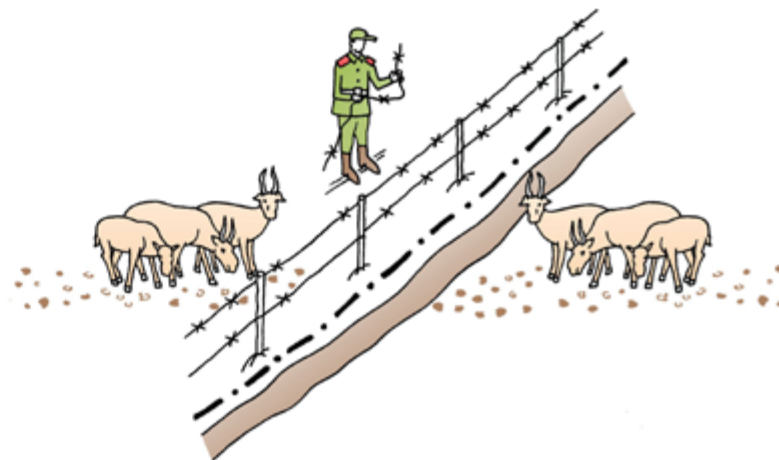
Фишори баланд ба захираҳои табиӣ: ҷаронидани пуршиддати ҷорво, таҷрибаи ноустувори ҷамъовариҳои ҷормағз ва идоракунии ҷангал.

Намудҳои бегонаи инвазивӣ намудҳои маҳаллиро маҳдуд ва иваз мекунанд: хатарҳо ба муҳити шаҳрӣ ва обӣ.

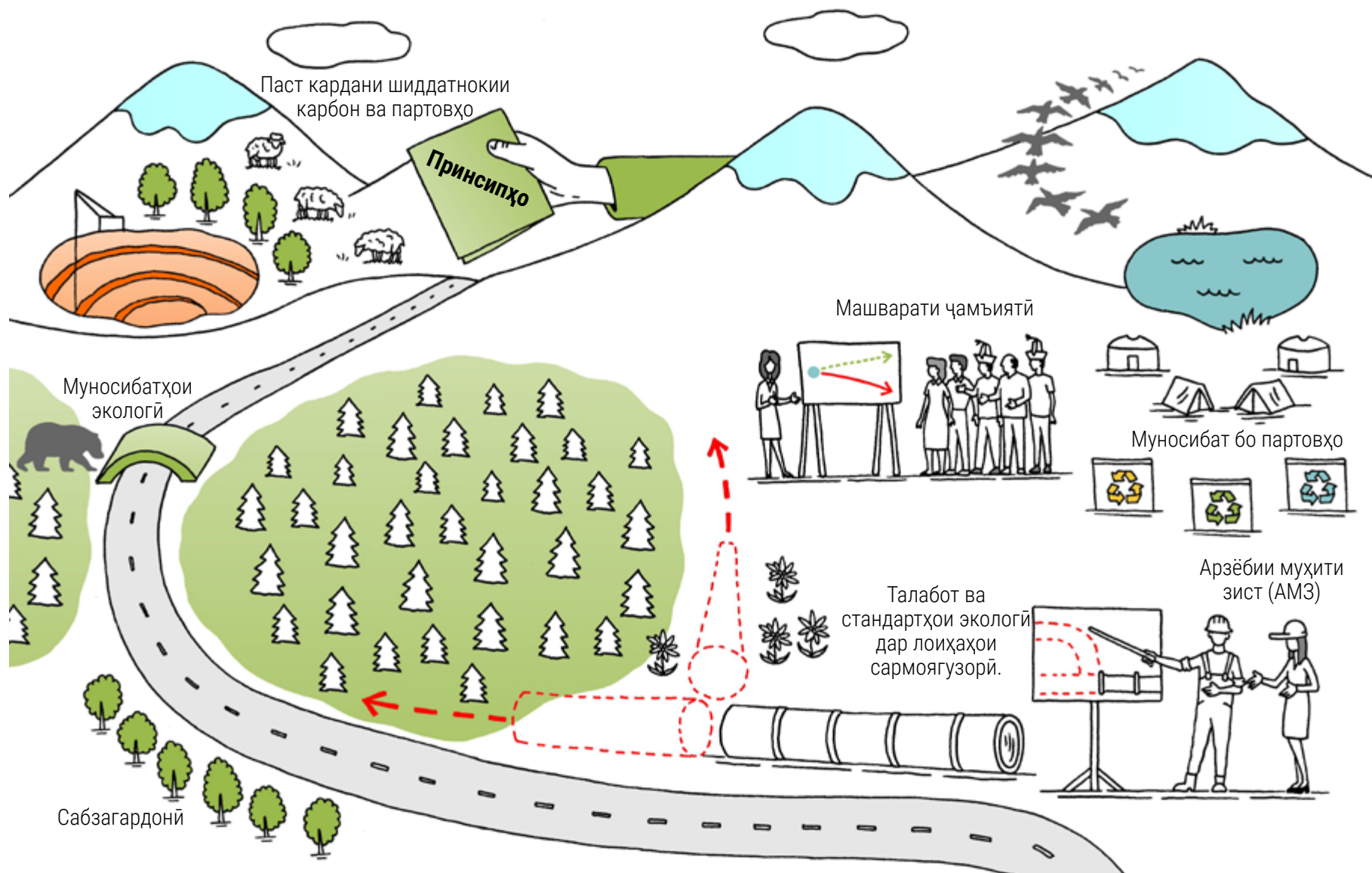

Тағирёбии иқлим ба намудҳои ҳассос, экосистемаҳо ва равандҳои биологӣ таъсир мерасонад - муҳоҷирати мавсимӣ, вақти гулкунӣ ва ғайра.

Панҷараҳо дар сарҳадҳо, ки ба муҳоҷирати намудҳо ҳалал мерасонанд.

Ҳифзи олами ҳайвонот ҳангоми рушди инфрасохтор

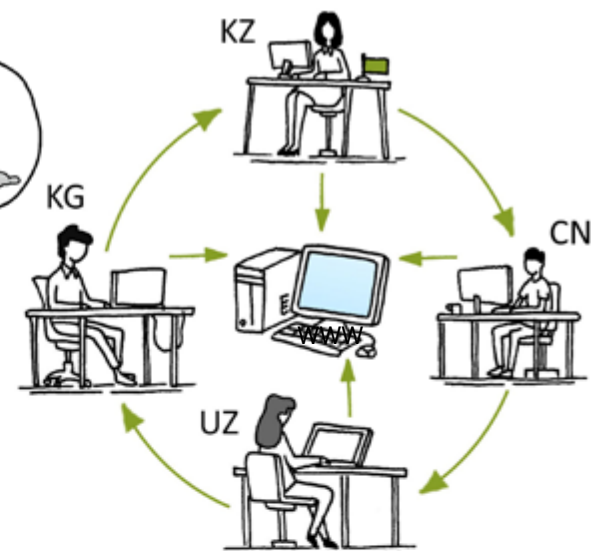
Иштирок ва саҳми омма

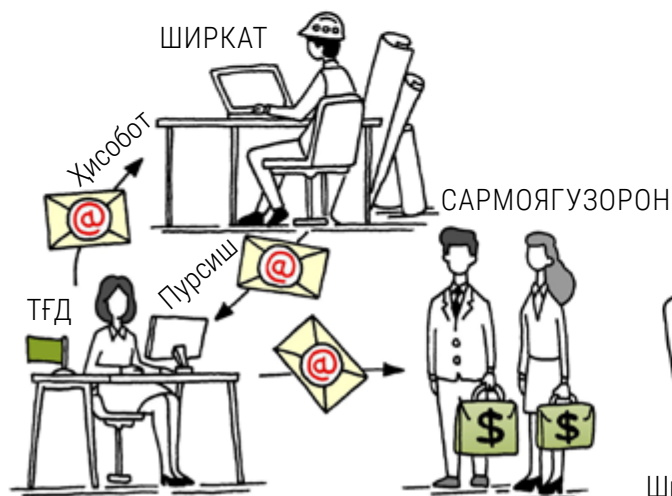
Гузaronидани экспертизаи ҷамъиятии экологӣ ва фириштодани натиҷаҳо ба сохторҳои давлатӣ.

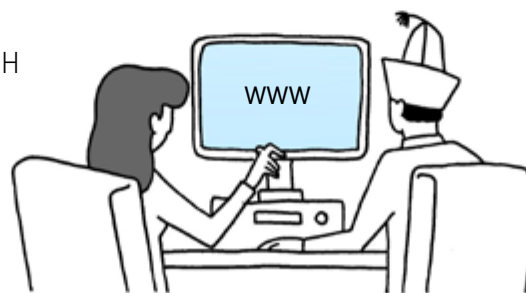
Ҷалби таваҷҷӯҳи ВАО, таҳқиқотҳои хабарнигорӣ.

Рушди шабакаҳои минтақавӣ оид ба мониторинги оммавии экологии лоиҳаҳо.

Фирриштодани дархост ва шикоятҳо ба ширкат ва ташкилотҳои маблағгузори он.

Шиносоӣ бо лоиҳаҳо, нақшаҳо ва ҳуҷҷатҳои расмӣ дар сомонҳои мақомотҳои салоҳиятдори давлатӣ ва ширкатҳо.

Муроҷиат ба олимони бонуфуз ва коршиносони мустақил вобаста ба мушовират.

Иштирок ва саҳми омма

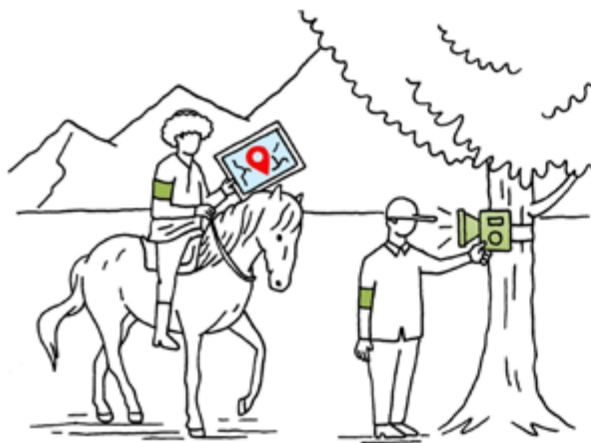
Чамъ намудани имзоҳо барои дархостҳо оид ба масъалаҳои муҳити зист.

Ташкили мизҳои мудаввар оид ба ҷанбаҳои экологии лоиҳаҳои инфрасохторӣ.

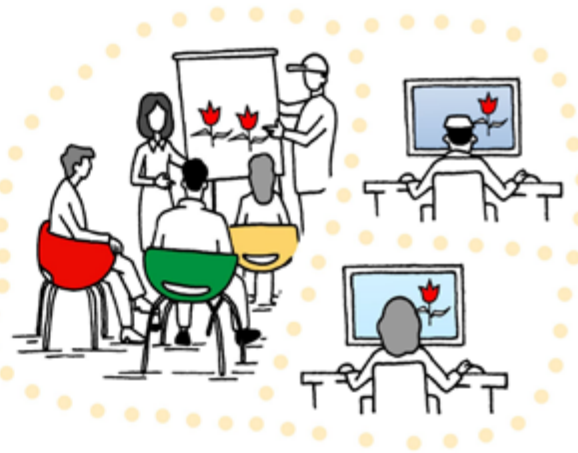
Муроҷиат ба сохторҳои давлатии салоҳиятдор, ки татбиқи лоиҳаҳоро назорат мекунанд ё иҷозат медиҳанд.

Назорати ҷамъиятӣ, дастаҳои навбатдорӣ муҳофизати табиат.

Санҷиши муштаракӣ экологӣ дар якҷоягӣ бо сохторҳо ва мақомоти маҳаллии давлатӣ.

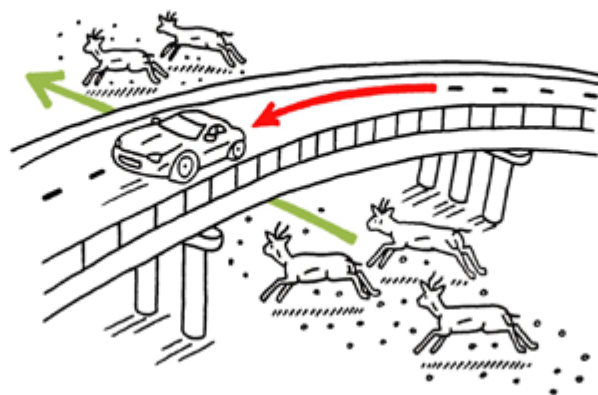

Муроҷиат ба созмонҳои байналмилалӣ барои арзёбии берун.

Конвенсияҳои байналмилалӣ, воситаҳо ва корҳои амалӣ

Конвенсияи Орхус дар бораи дастрасии шаҳрвандон ба адолат ва иттилооти экологӣ

Конвенсияи Бонн дар бораи ҳифзи намудҳои муҳоҷираткунандаи ҳайвоноти ваҳшӣ

Конвенсия дар бораи тиҷорати байналмилалӣ намудҳои нодири ҳайвонот ва растаниҳо (CITES)

Конвенсияи Рамсар дар бораи ботлоқзорҳои дорои аҳамияти байналмилалӣ

Конвенсия дар бораи гуногунии биологӣ

Даҳсолаи байналмилалӣ барқарорсозии экосистема (2021-2030), Нақшаҳои миллии амалӣ оид ба нигоҳдории гуногунии биологӣ

Конвенсияҳои байналмилалӣ, воситаҳо ва корҳои амалӣ

Конвенсияҳо дар бораи моддаҳои захрнок ва партовҳо: Минамат, Стокгоlm, Базел.

Конвенсияи садамаҳои истеҳсолӣ, дигар стандартҳо ва талаботҳо.

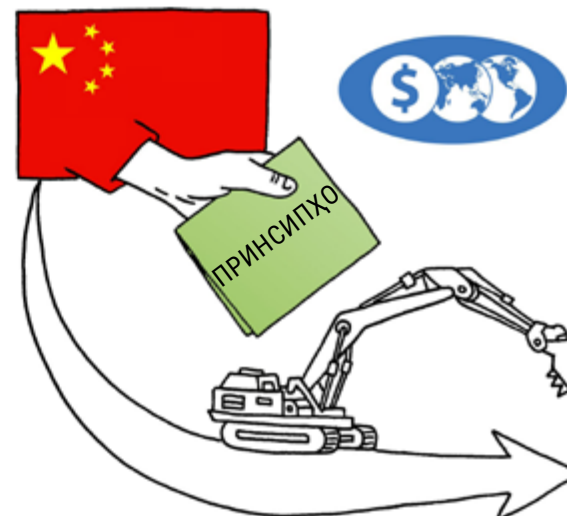
Конвенсияи Арзёбии таъсири муҳити зист (Еспо), принципҳои асосӣ ва воситаҳо.

Стандартҳои экологӣ ва сертификатҳо барои корхонаҳо: ISO 14000 ва дигарон.

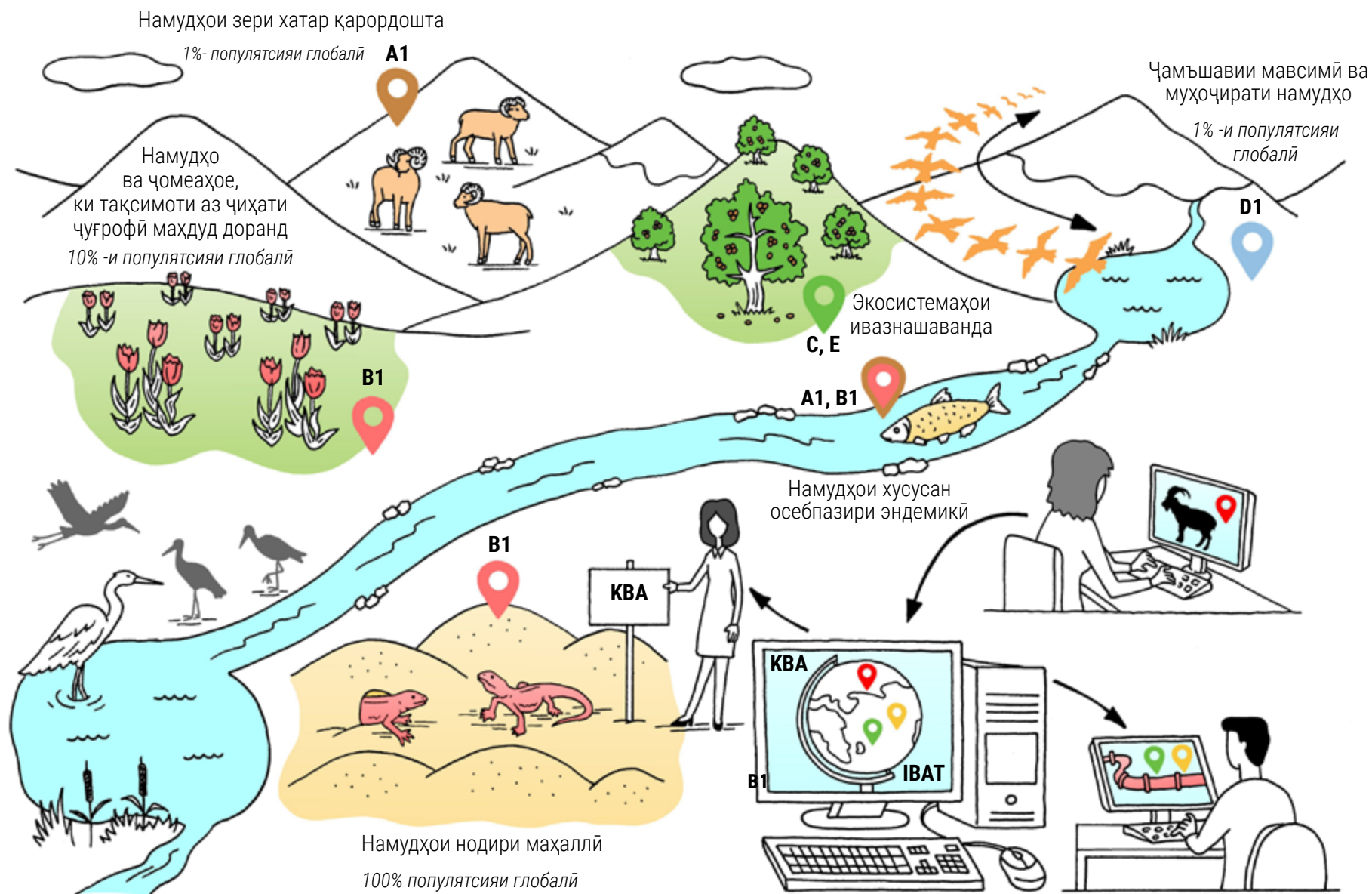

Нишондодҳои иҷтимоию экологӣ ширкатҳои (ESG), ва ҳисоботи шаффоф.

Стандартҳои экологӣ ва талаботи сармоягузoron: Принципҳои сабз «Пояс и путь» ва банкҳои байналмилалӣ рушд.

Стандарти глобалии Иттиҳоди байналмилалии ҳифзи табиат (МСОП) оид ба минтақаҳои калидии гуногунии биологӣ (КРБ)

Категорияҳои асосии минтақаҳои ҳифзшаванда дар Осиёи Марказӣ

Мамнӯзгоҳҳо (МСОП I)

Минтақаҳои қатъиян ҳифзшавандаи табиат, ки дар он фаъолияти хоҷагидорӣ иҷозат дода намешавад ва сафарҳо ба он минтақа маҳдуд ҳастанд ба ғайр аз сафарҳои бо мақсади илм пешбинишуда.

Боғҳои миллии табиӣ (МСОП II)

Ҳудудҳои табиӣ, ки дар он хоҷагидорӣ иҷозат дода намешавад вале ба онҳо сайёҳон ва аҳолии маҳаллӣ иҷозати вурудшавӣ доранд.

Парваришгоҳҳо (МСОП IV)

Минтақаҳои табиӣ аҳамияти маҳаллидошта, ки дар онҳо фаъолияти одамон маҳдуд аст. Сайёҳон, аҳоли ва баъзе намудҳои лоиҳаҳо иҷозат дода мешавад.

Мавзеъҳои шикор

Майдонҳое, ки барои ҳифзи олами ҳайвонот ва шикори қатъиян ба танзимдаровардашуда ҷудо карда шудаанд. Қабули сайёҳон, аҳоли ва лоиҳаҳои инфрасохтор имконпазир аст.

Минтақаҳои ҳифзи об

Минтақаҳое, ки ифлосшавӣ ва коркарди каналҳои дарёҳо, аз ҷумла истихроҷи қуму шағал манъ аст.

Ёдгориҳои табиӣ

Объектҳои табиӣ бо хосиятҳои беназир, аҳамияти таърихӣ ва иҷтимоии баланд.

